

वामदेवो गौतमः। अश्विनौ। जगती, ७ त्रिष्टुप्

एष स्य भानुरुदियर्ति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सानवि।

पृक्षासो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रण्शते ॥ ४.०४५.०१

एष स्यः- स एषः। भानुः- सूर्यः। उदियर्ति- उदेति। अस्य- एतस्य। दिवः- नभसः। सानवि- सानौ। परिज्मा- परितो गन्ता। रथः। युज्यते। अस्मिन्- एतस्मिन् रथे। अधि। पृक्षाः- सम्बद्धाः। मिथुनाः- द्वन्द्वाः। त्रयः- वायुजलविद्युतः। तुरीयः- चतुर्थः। मधुनो दृतिः- उदकयुक्तो मेघः। वि रण्शते- विराजते ॥१॥

उद्धा पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उषसो व्युष्टिषु।

अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः ॥ ४.०४५.०२

वाम्- युवयोः। मधुमन्तः- मधुराः। पृक्षासः- अन्नयुक्ताः। अश्वासः- प्राणतुरगोपेताः। रथाः- लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीकाः। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। उषसो व्युष्टिषु- अरुणोदये ज्ञानोदये। उदीरते- उन्मुखं गच्छन्ति। परीवृतम्- परितो व्याप्तम्। तमः - अन्धकारम्। अपोर्णुवन्तः- अपाकुर्वन्तः। स्वः न- सूर्य इव। शुक्रं रजः- शुभ्रं ज्योतिः। तन्वन्तः- विस्तारयन्तो बभूवुः ॥२॥

मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिरुत प्रियं मधुने युञ्जाथां रथम्।

आ वर्तनिं मधुना जिन्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुमन्तमश्विना ॥ ४.०४५.०३

अश्विना- हे प्राणेशौ। मधुपेभिः- सोमपानकरैः। आसभिः- आस्यैः। मध्वः- सोमम्। पिबतम्। मधुने- सोमाय। प्रियम्। रथम्। युञ्जाथाम्- योजयथः। वर्तनिम्- यजमानसदनम्। आ- आगच्छथः। पथः- मार्गान्। मधुना- सोमेन। जिन्वथः- प्रीणयथः। मधुमन्तम्- सोमयुक्तम्। दृतिम्- तदाधारम्। रसोपलब्धिस्थानमित्याध्यात्मिके। वहेथे- धारयथः ॥३॥

हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्त्रिधो हिरण्यपर्णा उहुव उषर्बुधः।

उदप्रुतो मन्दिनौ मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मक्षः सर्वनानि गच्छथः ॥ ४.०४५.०४

ये । हंसासः- पतत्रिणः । वाम्- युवयोः । मधुमन्तः- मधुराः । अस्त्रिधः- अहिंसकाः । हिरण्यपर्णाः- ज्वलत्पक्षाः । उहुवः- वोढारः । उषर्बुधः- प्रभात्यां विद्यायां जागरणशीलाः । उदप्रुतः- जीवोदकप्लावयितारः । मन्दिनः- हृष्टाः । मन्दिनिस्पृशः- तृप्तिस्पर्शकाः प्राणतुरगाः । मध्वो न- मधिवव । मक्षः- मक्षिकाः । सर्वनानि- अस्मदीयानि सम्भजनानि । गच्छथः ॥४ ॥

स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्नय उस्त्रा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना।

यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणः सोमं सुषाव मधुमन्तमद्रिभिः ॥ ४.०४५.०५

यत्- यदा । निक्तहस्तः- शोधितहस्तः । तरणिः- तारयिता । विचक्षणः- विशेषद्रष्टा उपासकः । अद्रिभिः- पाषाणैर्जडप्रतीकैः । मधुमन्तम्- मधुरम् । सोमम्- रसम् । सुषाव- निष्पादयति । तदा । स्वध्वरासः- शोभनध्वररहितकर्माणः । मधुमन्तः- मधुराः । अग्नयः- पावकाः सत्क्रतवः । प्रति वस्तोः- अन्वहम् । उस्त्रा- सह निवसन्तौ । अश्विना- प्राणेशौ । जरन्ते- स्तुवन्ति ॥५ ॥

आकेनिपासो अहभिर्दविध्वतः स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः।

सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते विश्वाँ अनु स्वधया चेतथस्पथः ॥ ४.०४५.०६

आकेनिपासः- अन्तिके पतन्तः । अहभिः- अहोभिः । दविध्वतः- कम्पयन्तः । स्वः- सूर्यः । न- इव । शुक्रम्- शुभ्रम् । रजः- प्रकाशम् । तन्वन्तः- विस्तारयन्त आगच्छन्ति भवद्रश्मयः । सूरः- सूर्यः । चित्- अपि । अश्वान्- प्राणतुरगान् । युयुजानः- योजयन् । ईयते- गच्छति । विश्वान्- सर्वान् । पथः- देवयानान् । अनु । स्वधया- आत्मधारणया । चेतथः- युवां प्रज्ञापयथः ॥६ ॥

प्र वामवोचमश्विना धियंघा रथः स्वध्वौ अजरो यो अस्ति।

येन सद्यः परि रजांसि याथो हविष्मन्तं तरणिं भोजमच्छ ॥ ४.०४५.०७

अश्विना- हे अश्विनौ । यः । स्वश्वः- शोभनप्राणतुरगः । अजरः- जरारहितः । रथः । अस्ति-
भवति । येन । सद्यः- क्षणेन । रजांसि- लोकान् । परि याथः- परितो गच्छथः । तेन । हविष्मन्तम्-
चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्ययुक्तम् । तरणिम्- तारकम् । भोजम्- भोग्यमस्मद्यज्ञम् । अच्छ-
अभिलक्ष्य आयाहीति । धियंधाः- बुद्धिधारकोऽहम् । वाम्- युवाम् । प्र- प्रकर्षेण । अवोचम्-
वदामि ॥७॥